

УДК 339.564:338.432

Полковниченко С.О., к.е.н., доцент

Росохач О.В.

Чернігівський національний технологічний університет

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні напрями розвитку та реалізації експортного потенціалу аграрного виробництва. Визначено безпекові імперативи щодо реалізації експортного потенціалу виробництва аграрної продукції. Проведено оцінку рівня безпекових інтересів України на векторі експорту агропродукції. Обґрунтовано шляхи забезпечення експортної безпеки України на зовнішніх ринках агропродукції.

Ключові слова: експортний потенціал аграрного сектору економіки, реалізація експортного потенціалу, експортна конкурентоспроможність агровиробників, експортна безпека, безпекові інтереси.

Polkovnychenko S., Rosokhach O.

SECURITY DIMENSION IN REALIZATION OF THE EXPORT POTENTIAL OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF ECONOMY OF UKRAINE

The article describes the main directions of development and implementation of the export potential of the agricultural production. Security imperatives of realization of the export potential of the agricultural production are determined. The level of security interests of Ukraine in the vector of export of the agricultural products is assessed. The ways for ensuring export security of Ukraine on the foreign markets of the agricultural products are justified.

Keywords: export potential of the agricultural sector of economy, realization of the export potential, export competitiveness of agricultural producers, export security, security interests.

Полковниченко С.А., Росохач Е.В.

ИЗМЕРЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены основные направления развития и реализации экспортного потенциала аграрного производства. Определены императивы безопасности в реализации экспортного потенциала аграрного производства. Проведена оценка уровня безопасности интересов Украины на векторе экспорта аграрной продукции. Обоснованы пути обеспечения экспортной безопасности Украины на внешних рынках аграрной продукции.

Ключевые слова: экспортный потенциал аграрного сектора экономики, реализация экспортного потенциала, экспортная конкурентоспособность агропроизводителей, экспортная безопасность, интересы безопасности.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах економічної і політичної нестабільності всередині країни, конфлікту на сході держави, повільного проведення реформ, втрати російського ринку, основним двигуном українського експорту та джерелом надходження іноземної валюти є продукція аграрного сектору, яка займає вагомую частку в структурі національного виробництва. А це означає, що добробут українців, економічна стабільність (в тому числі курс валют), безпека України зараз багато в чому визначаються тим, як наша держава зможе реалізувати експортний потенціал аграрного сектору економіки, скільки аграрної продукції продасть іншим країнам.

Але аграрне виробництво зможе реально сприяти розвитку вітчизняної економіки, забезпечити реалізацію національних інтересів країни, якщо буде конкурувати на світових ринках. Тому пошук шляхів підвищення експортної конкурентоспроможності українських агровиробників, забезпечення експортної безпеки України на зовнішніх ринках агропродукції є важливою й актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у дослідження проблеми експорту продукції аграрного сектору економіки України внесли: С.Бестужева, А.Брояка, Н.Карасьова, С.Кваша, В.Нелеп, О.Шубравська та інші. Основи теорії зовнішньоторговельної, в тому числі експортної, безпеки України закладено у працях З.Варналія, О.Власюка, В.Геєця, Л.Григорової-Беренди, Л.Коковського, В.Реутова, І.Сухорукова, А.Чеснокова, Л.Яремко та інших.

Проте, незважаючи на значну кількість робіт у даних напрямках, питання реалізації експортного потенціалу аграрного сектору економіки України з точки зору безпекового виміру залишається недостатньо вивченим і потребує дослідження.

Цілі статті. Метою даної статті є дослідження реалізації експортного потенціалу аграрного сектору національної економіки та обґрунтування шляхів підвищення конкурентоспроможності агропродукції з позицій безпекових інтересів України.

У зв'язку з цим поставлено наступні завдання:

- охарактеризувати основні напрями розвитку та реалізації експортного потенціалу аграрного виробництва;
- визначити безпекові імперативи щодо реалізації експортного потенціалу виробництва аграрної продукції;
- дати оцінку рівня безпекових інтересів України на векторі експорту агропродукції;
- запропонувати шляхи забезпечення експортної безпеки України на зовнішніх ринках агропродукції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні Україна є одним із провідних виробників сільськогосподарської продукції у світі. Зокрема, у 2015 р. наша держава займала перше місце з виробництва соняшнику та соняшникової олії, третє – ячменю, четверте – горіхів та меду, сьоме – кукурудзи і пшениці, восьме – сої [1]. Аграрний сектор економіки України виробляє продукції в 2,5 рази більше, ніж споживає країна [7], що дозволяє збільшувати обсяги її експорту.

Експортний потенціал аграрного виробництва нами розглядається як спроможність аграрного сектору виробляти необхідну кількість товарів, які будуть конкурентоспроможними на зовнішньому ринку і сприятимуть економічному зростанню країни [11].

Україна має потужний експортний потенціал аграрного сектору, перевагами якого є родючі ґрунти (зокрема, земельний фонд України становить 60,35 млн га, з них землі сільськогосподарського призначення – 70,1% (42,72 млн га), з яких щорічно обробляється понад 32,54 млн га; кількість чорноземів складає 28 млн га [1; 2]); сприятливі природно-кліматичні умови; вигідне географічне розташування; транспортно-логістична інфраструктура (залізниці, дороги, порти, елеватори, термінали в портах); постійне зростання світового попиту на продовольчі продукти й альтернативну енергетику; наявність порівняно дешевих трудових ресурсів, що дозволяє поставляти на зовнішній ринок продукцію за конкурентними цінами.

Реалізують експортний потенціал шляхом розвитку зовнішньої торгівлі, передусім експорту. Реалізація експортного потенціалу аграрного сектору економіки включає в себе експортну діяльність підприємств галузі щодо виходу на зовнішній ринок.

Незважаючи на зменшення поставок аграрної продукції на зовнішні ринки протягом 2013-2015 рр. (що пояснюється погіршенням умов макроекономічного середовища та скороченням частки в експорті деяких країн, зокрема Росії) порівняно з 2005 р. експорт аграрної продукції у 2015 р. збільшився у 3,4 рази. При цьому його частка у загальному експорті теж значно зросла: з 12,56% у 2005 р. до 30,2% у 2014 р. і до 38,2% у 2015 р. До того ж, спостерігається стабільне позитивне сальдо аграрного сектору (у 2015 р. воно склало 11,08 млрд дол. США) [2].

Підвищенню конкурентоспроможності українських товарів, перш за все, сприяли світова продовольча криза, зростання світових цін та девальвація гривні. До того ж, змінилося правове, економічне та інформаційне середовище функціонування підприємств аграрного сектору економіки України.

У 2014 р. аграрний сектор вперше став лідером за обсягами експорту в Україні, обігнавши металургію, на що вплинув як військовий конфлікт на сході країни, так і погіршення зовнішньої кон'юнктури, а у 2015 р. закріпив свої позиції. За 2015 р. експортовано аграрної продукції на 14,56 млрд дол., що однак на 2,1 млрд дол. менше ніж у 2014 р. [2].

Питома вага продукції рослинництва у загальному обсязі експорту України зросла з 4,95% у 2005 році до 20,9% у 2015 році, а в експорті аграрної продукції – з 39,4% до 54,7% відповідно. Частка експортованої продукції тваринництва незначна, що в першу чергу пов'язано з низьким рівнем розвитку даної галузі в цілому, і за досліджуваний період зменшилась у загальному обсязі експорту України з 2,14% у 2005 р. до 1,4% у 2011 і 2012 роках, а потім почала повільно зростати – до 2,2% у 2015 р. У експорті аграрної продукції частка продукції тваринництва у 2005 р. становила 17%, а у в 2015 р. – лише 5,7% [2].

Розвиток та реалізація експортного потенціалу аграрного виробництва, як і інших галузей, здійснюється за двома основними напрямками: а) товарним – розширення асортименту продукції, що експортується на зарубіжні ринки; б) географічним – завоювання нових ринків зарубіжних країн.

На даний момент Україна є стабільним і надійним постачальником базових видів сільськогосподарської продукції на світовий ринок. Основні товарні групи аграрного експорту з України традиційно включають: зернові культури (15,9% загального експорту з України у 2015 р., 41,6% експорту аграрної продукції), насіння і плодів олійних рослин (3,9% і 10,1% відповідно), жири та олії тваринного або рослинного походження (8,7% і 22,7%). Особливим попитом серед покупців на зовнішньому ринку користуються українські кукурудза, пшениця, ячмінь, ріпак, соя. Для цих культур характерний значний рівень експортної орієнтації. Так, у 2015 р. експортовано 82,6% виробленого ріпаку, 81,7% – кукурудзи, 55,9% – сої та ячменю, 50,7% – пшениці [2]. Сьогодні Україна займає друге місце у світовому експорті фуражного зерна та горіхів, третє – ячменю та ріпаку, четверте – кукурудзи, п'яте – пшениці, сьоме – сої [1].

Частка продукції переробки у загальному експорті агропродукції становить 39,6% (5,77 млрд дол.). Україна є важливим постачальником соняшникової олії, продаючи більше 80% всього виробленого її обсягу і займаючи перше місце в світі. На зовнішньому ринку присутні також курятина, кулінарні жири, сік, мед, джеми, шоколад і ін. Зокрема, за експортом курятини Україна посідає восьме місце у світі [1; 7].

Наша держава постачає аграрну продукцію в понад 190 країн світу. Основними ринками її збуту на сьогодні є країни Азії (у 2015 р. експортовано продукції на суму 6,7 млрд дол. – 46% загального експорту аграрної продукції) та ЄС (4,2 млрд дол. – 28,8%). Крім того, українські аграрії експортують свою продукцію до країн Африки (2,0 млрд дол. – 13,7%) та СНД (1,5 млрд дол. – 10,3%) [1; 2]. Орієнтація експорту вітчизняної

агропродукції більшою мірою на ринки Азії свідчить про певну невідповідність її якості та безпечності вимогам ЄС.

Основними країнами-імпортерами української агропродукції у 2015 р. були Китай (8,5%), Індія (7,4%), Єгипет (7%), Іспанія (5,9%), Туреччина (5,9%), Нідерланди (4%), Італія (3,8%), Саудівська Аравія (3,2%), Іран (3%), Польща (2,9%). Ці країни витіснили Російську Федерацію з лідируючої позиції. На частку останньої припадає лише 1,9% експорту продукції аграрного сектору України [2].

Враховуючи особливості експорту агропродукції, необхідно дотримуватися вимог експортної безпеки як складової зовнішньоторговельної безпеки, яка, в свою чергу, відноситься до зовнішньоекономічної безпеки.

В економічній літературі експортна безпека розглядається як підтримання державою конкурентоспроможності продукції на вітчизняному ринку, відповідності експорту національним інтересам [10], як забезпечення його раціональної товарної структури та географічної збалансованості, конкурентоспроможності, відсутності дискримінації на зовнішніх ринках та спрямованості на забезпечення високого рівня добробуту нації [3, с.53-54; 7].

Відповідно до законодавства України, під експортною безпекою розуміють забезпечення державою конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках, а також підтримання держави її національним виробником [6].

На основі аналізу наукових джерел виділимо основні ознаки експортної безпеки щодо аграрного сектору економіки, дотримання яких забезпечить відповідність експортної діяльності агровиробників національним інтересам країни:

- оптимізація товарної структури експорту (відмова від сировинної спрямованості експорту на користь продукції переробки);
- географічна диверсифікація експорту (багатовекторність експорту, яка полягає в експортній експансії в усі регіони світу і передусім у промислово розвинені країни);
- забезпечення сучасного рівня маркетингового супроводу експорту (збирання інформації, проведення досліджень іноземного ринку, прогнозування попиту, організація реклами та збуту продукції).

На експортну безпеку впливають такі чинники як: якість і конкурентоспроможність агропродукції, рівень її сертифікації та відповідність міжнародним стандартам; ефективність державної політики стимулювання експорту, поліпшення його структури, підтримання національного товаровиробника й експортерів при виробництві експортної продукції та її просуванні на зовнішні ринки.

Стан експортної безпеки має відображати ступінь захищеності зовнішньоторговельних відносин країни, тобто стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз. Стійкість до загроз можна дослідити за допомогою показників-індикаторів, а саме їх порогових значень, що і слугуватимуть параметрами безпеки. Тобто аналіз експортної безпеки проводиться за допомогою індикативного методу і здійснюється шляхом зіставлення фактичних показників стану зовнішньоекономічних зв'язків країни з їх пороговими значеннями [9].

Взагалі методика оцінки стану зовнішньоекономічної, в тому числі експортної, безпеки базується на основі даних, що охоплюють показники національної економіки в цілому. Проте, враховуючи надзвичайно важливу роль аграрного сектору в українському експорті та його вплив на економічне становище нашої держави, буде доцільно проаналізувати певну сукупність індикаторів для оцінки безпекових інтересів України на векторі експорту агропродукції.

На основі вивчення законодавчих документів [6] та наукових джерел [5; 8] для оцінки рівня галузевих аспектів експортної безпеки пропонуємо використати порогові значення показників-індикаторів, які представлено в табл.1.

Показники експортної безпеки та їх порогові значення

№	Показники експортної безпеки	Порогове значення	
		передкризовий стан	критичний стан
1	Експортна залежність (відношення експорту до валової доданої вартості (ВДВ) аграрного сектору), %	більше 40	більше 50
2	Коефіцієнт покриття експортом імпорту (відношення між обсягами експорту та імпорту в аграрному секторі), в частках	менше 1	менше 0,9
3	Частка експорту у зовнішньоторговельному обороті аграрного сектору, %	менше 45	менше 40
4	Частка сировини в товарному експорті аграрного сектору, %	більше 40	більше 50
5	Питома вага провідної країни-партнера в обсязі аграрного експорту, %	більше 25	більше 30
6	Індекс концентрації експорту аграрної продукції, в частках ¹	більше 0,4	більше 0,5

Джерело: [5; 6; 8], адаптовано до аграрного сектору і доповнено авторами

Для оцінки безпеки інтересів України на векторі експорту агропродукції нами розраховано найважливіші індикатори експортної безпеки, а результати розрахунків представлено у таблиці 2.

Проаналізувавши таблицю 2, можемо зробити висновок про критичний стан таких показників експортної безпеки як експортна залежність аграрного сектору та частка сировини в товарному експорті аграрного сектору. На думку дослідників, оптимальною величиною експортної квоти в аграрному секторі є 35% [4]. Саме такий її рівень дає можливість галузі інтегруватись у глобальну економіку, з одного боку, і забезпечити достатній рівень безпеки, не створюючи загрози повної залежності відтворювальних процесів від зовнішніх ринків, – з іншого.

Основу українського аграрного експорту сьогодні становлять сировинні види продукції із низькою доданою вартістю. За досліджуваний період проявилась загрозлива тенденція щодо зменшення частки товарів з високою доданою вартістю. Якщо у 2005 р. частка готових харчових продуктів у товарній структурі експорту агропродукції становила 30%, то в 2015 р. – лише 16,9%. Водночас частка рослинницької продукції, яка виступає сировиною для переробних галузей на зовнішньому ринку, за досліджуваний період, як зазначалось вище, навпаки зростає.

Найприбутковішим експортним агропродуктом на сьогодні є соняшникова олія. У 2015 р. її експорт виявився у 4,9 раз рентабельніший за експорт кукурудзи. Так, у результаті експорту 19,05 млн т кукурудзи і 3,9 млн т соняшникової олії Україна отримала однакові доходи – по 3,0 млрд 62ед.. [2]. Тобто продавати масло значно вигідніше, ніж необроблені насіння. Але і на цьому напрямку наша держава несе втрати. За оцінками експертів, велику частину соняшникової олії Україна постачає в

¹ Індекс концентрації експорту розраховується за формулою:
$$H = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^{24} \left(\frac{X_i}{X}\right)^2} - \sqrt{\frac{1}{24}}}{1 - \sqrt{\frac{1}{24}}}$$
, де H – індекс

концентрації експорту аграрної продукції; 24 – кількість видів (груп) аграрної продукції (1-24); i – індекс продукції (від 1 до 24); X_i – вартість експорту i-ої продукції; X – загальна вартість експорту аграрної продукції. Чим ближче показник до 0, тим більш розвинутою є товарна структура експорту.

якості сировини. За кордоном її допрацьовують і продають під локальними торговими марками. При цьому варто зауважити, що і зернові культури, зокрема пшеницю, Україна продає переважно низької якості, яка призначена для годування тварин.

Таблиця 2

Індикатори бЗед.бЗсаніта інтересів України на векторі експорту агропродукції

		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Експортна залежність (відношення експорту до ВДВ аграрного сектору) ²	%	46,4	49,0	73,8	60,9	72,0	81,2
	Стан безпеки	Перед-кризовий	Перед-кризовий	Критичний	Критичний	Критичний	Критичний
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	в частках	1,73	2,0	2,4	1,45	2,75	4,18
	Стан безпеки	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний
Частка експорту у бЗед.бЗсанітарного бЗнього обороті аграрного сектору	%	63,4	67,1	70,6	59,2	73,3	80,7
	Стан безпеки	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний
Частка сировини в товарному експорті аграрного сектору	%	47,9	50,7	57,0	58,7	58,5	60,4
	Стан безпеки	Перед-кризовий	Критичний	Критичний	Критичний	Критичний	Критичний
Питома вага провідної країни-партнера в обсязі аграрного експорту	%	Росія – 19,3	Росія – 22,8	Єгипет – 11,7	Росія – 11,4	Єгипет – 8,3	Китай – 8,5
	Стан безпеки	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний
Індекс концентрації експорту аграрної продукції	в частках	0,244	0,269	0,341	0,314	0,340	0,362
	Стан безпеки	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний	Нормальний

Джерело: розраховано авторами за даними: [2].

А тому важливо розвивати і підтримувати сферу переробки сільськогосподарської продукції, в експорті агропродукції повинен домінувати не сировинний, а переробний напрям. Адже переважання продукції з низькою доданою вартістю має наслідком підвищену чутливість експорту продукції до цінових коливань на світових ринках.

Незважаючи на те, що, за нашими розрахунками, індекс концентрації експорту аграрної продукції знаходиться в межах норми і має середні значення, спостерігається тенденція до його зростання, ступінь товарної диверсифікації експортних потоків аграрного сектору є невисоким. Серед близько 170 найменувань товарних позицій експорту аграрної продукції 77% валютної виручки припадає лише на сім позицій. Це зумовлює залежність експортного потенціалу від стану внутрішнього ринку країн-імпортерів, створюючи загрози його ефективній реалізації.

Щодо географічної структури експорту, питома вага провідної країни-партнера в обсязі аграрного експорту за досліджуваний період не створює загрози безпеці. Українським товаровиробникам вдалося за останні роки досить успішно переорієнтуватись з російського ринку на ринки інших країн. Так, частка РФ у експортних потоках України зменшилась з 1941,1 тис. бЗед.. У 2013 р. до 276,5 тис.

² Оскільки Держстат не публікує частки в доданій вартості окремих галузей обробної промисловості, нами розраховано даний показник виключно для сільськогосподарської продукції (за кодами 1-14 УКТ ЗЕД). Оскільки обсяг експорту даних у доларах, а обсяг ВДВ – у гривнях, для розрахунку використувався середній за рік офіційний курс гривні до іноземних валют, встановлений Національним банком України.

64ед.. У 2015 р., тобто на 85,8%, а обсяги експорту аграрного сектору впали за цей період на 14%. Проте варто звернути увагу, що у 2015 р. більше 50% обсягу продукції, що експортується з України, припадало на 10 країн, що свідчить про високу концентрацію географічної структури експорту.

Аналізуючи використання експортного потенціалу аграрного сектору економіки України, нами виявлено також такі загрози як:

- нерациональна структура виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції; нарощування виробництва певної продукції (зернових та окремих технічних культур);

- низька товарна диверсифікованість експорту агропродукції, переважання в експорті сировини;

- неповна адаптованість вітчизняної продукції до умов міжнародного ринку, її певна невідповідність європейським та міжнародним стандартам щодо якості та безпечності (якість вітчизняної агропродукції доволі низька, а частка сертифікованих підприємств згідно міжнародних стандартів вкрай мала);

- значні коливання світових цін на агропродукцію;

- недостатній рівень інформованості національних підприємств щодо умов функціонування аграрних ринків інших країн, рекламного та маркетингового забезпечення продажу української агропродукції;

- не вигідні умови кредитування та високі ризики фінансових і ресурсних втрат в експортних операціях;

- невідповідність національного законодавства в агровиробництві світовим та європейським нормам і стандартам;

- недостатній розвиток систем сертифікації та контролю якості експортної агропродукції;

- недосконалість логістики зберігання, інфраструктури аграрного ринку, наслідком чого є великі втрати продукції.

Важливим напрямом забезпечення експортної безпеки України є підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції, що можливо лише на основі введення в аграрний сектор біологічних, технічних, технологічних та управлінських інновацій і оптимізації інвестиційного процесу в галузі. Зокрема, підвищення техніко-технологічного рівня виробництва продукції, освоєння новітніх ресурсозберігаючих технологій вдосконалить процес технічної обробки та поліпшить якість товарів аграрного сектору. Реалізація ідеї біологізації сільського господарства в напрямку виробництва органічної (екологічно-чистої) продукції також сприятиме підвищенню конкурентоспроможності агропродукції. Адже сьогодні у світі швидко зростає попит на органічні продукти, для виробництва яких в Україні є сприятливі природно-економічні умови.

Вагома роль у забезпеченні експортної безпеки на векторі аграрного сектору відводиться державі, яка повинна надавати підтримку розвитку ринкової інфраструктури сільського господарства, сприяти веденню бізнесу в агросекторі. Держава та виробники сільськогосподарської продукції мають спрямовувати зусилля для подолання вищезазначених загроз, забезпечити конкурентоспроможність та відповідну до європейських норм якість вітчизняної продукції аграрного виробництва.

Аграрну політику необхідно спрямувати на подолання сировинного характеру, низької товарної диверсифікованості експорту сільськогосподарської продукції. У зв'язку з цим важливо створити умови для відродження таких галузей сільського господарства як льонарство, хмелярство, тютюнництво, вівчарство, молочне і м'ясне скотарство, а також розвитку промислових галузей переробки сільськогосподарської продукції, що дозволить виробляти продукти з більшою доданою вартістю, а

відповідно знизити частку експорту аграрної сировини порівняно з експортом напівготової і готової продукції.

Забезпечення експортної безпеки України вимагає системної підтримки розвитку експортного потенціалу, яка б включала конкретні заходи стимулювання українського експорту для реалізації національних економічних інтересів України на зовнішніх ринках аграрної продукції. Серед конкретних інструментів вчені розглядають експортні субсидії; пільгове оподаткування; пільгові кредити; затвердження списку товарів, експорт яких не підлягає ліцензуванню тощо.

Висновки. Незважаючи на те, що агропродукція займає провідне місце у стратегії експорту України, низький рівень її конкурентоспроможності не дозволяє нашій державі реалізувати свій експортний потенціал і забезпечити належний рівень експортної безпеки. У такій ситуації державна аграрна політика повинна бути спрямована на подолання перешкод, які стримують нарощування виробництва агропродукції, підвищення її конкурентоспроможності на зовнішньому ринку. З цією метою важливо розробити заходи щодо реалізації експортного потенціалу аграрного сектору та забезпечення безпеки країни, які б забезпечили формування сприятливого інвестиційного клімату; створення умов для розвитку експортоорієнтованого аграрного виробництва на принципах інноваційності і екологічності; гармонізацію системи стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, правил санітарного, ветеринарного та б5ед.б5санітарного контролю з європейськими та міжнародними стандартами й вимогами; державну підтримку експорту продукції, здешевлення процедури оформлення експорту; удосконалення транспортної та портової інфраструктури, її модернізацію та підвищення пропускної спроможності; зменшення тиску на ведення бізнесу в агросекторі тощо.

Список використаних джерел:

1. Агробізнес України: Інфографічний довідник. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://businessviews.com.ua/ru/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness/>
2. Державна служба статистики України: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Економічна безпека: [навч. посіб.] / за 65ед.. З.С.Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
4. Карасьова, Н.А. Вектори експортних потоків аграрного сектору України / Н.А.Карасьова // Економіка АПК. – 2016. – №8. – С.41-48.
5. Коковський, Л.О. Сучасні тенденції та актуальні проблеми зовнішньоторговельної безпеки України / Л.О.Коковський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – №11. – С. 27-33
6. Методика розрахунку рівня економічної безпеки. Міністерство економіки України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/publish/article?art.id=97980>
7. Міністерство аграрної політики і продовольства України: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>.
8. Петрова, Г.Є. Економічна безпека в зовнішній торгівлі України на сучасному етапі / Г.Є.Петрова // Економіка та держава. – 2007. – № 1. – С. 22 – 26.
9. Полковниченко, С.О. Торговельно-економічні відносини України і Російської Федерації з позицій зовнішньоекономічної безпеки / С.О.Полковниченко, Р.Ф.Стеченко // Науковий вісник ЧДІЕУ. Сер 1. Економіка: зб. Наук. Праць. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2013. – Вип. № 1 (17). – С. 101-109.
10. Система економічної безпеки держави / Під заг. 65ед.. А.Сухорукова. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 685 с.
11. Polkovnichenko, S.O. Current trends in realization of the export potential of the agricultural sector of economy of Ukraine / S.O.Polkovnichenko, O.V. Rosokhach // Науковий вісник Полісся. – Чернігів: ЧНТУ, 2016. – № 1. – С.37-45.

Рецензент д.е.н., професор Левківський В.М.